

«Gråsonen»; hva gjør vi når innsatte ønsker høyere utdanning?

Gardermoen, 12. februar

Statsforvaltaren i Vestland

18.02.2026

Vi starter med St.meld. nr. 27 (2004–2005):

«Enda en vår»

- innsatte **kan** ta høyere utdanning, men at dette i praksis er vanskelig på grunn av fengselsforhold, undervisningstilbud og økonomi.
- Løsningene meldingen peker på er først og fremst **lokale samarbeidsløsninger** og **fjernundervisning**.

... Stortingsmeldingen anerkjenner tydelig at det faktisk finnes en gruppe innsatte som både har bakgrunn for og et konkret ønske om høyere utdanning.

Tydelig på at tilgangen til høyere utdanning er begrenset:

...praktiske konsekvenser av frihetsberøvelse, manglende finansiering m.m. begrenser innsattes mulighet til å delta i høyere utdanning.

Hindrene oppsummeres slik:

- **Undervisningstilbudet:** Det finnes lite organisert undervisning på høgskole-/universitetsnivå i fengsel.
- **Finansiering:** Økonomi (studieavgifter, livsopphold osv.) er en sentral barriere.
- **Fengselshverdagen** (bevegelserestriksjoner, sikkerhet, praktisk tilrettelegging) gjør det vanskelig å følge opp studier på samme måte som utenfor murene.

Hva foreslo regjeringen for å bedre tilgangen?

- **Lokale samarbeidsløsninger**

Fengsel, Aetat (nå NAV) og skole skal *lokalt* finne løsninger som i størst mulig grad fjerner unødige praktiske hindringer og legger til rette for deltakelse i høyere utdanning.

- **Fjernundervisning som hovedverktøy**

Departementet løfter **fjernundervisning/nettstudier** fram som den viktigste måten å gi innsatte tilgang til høyere utdanning på – både i Norge og i andre land.

- **Bruk av attførings-/arbeidsmarkedstiltak**

Aetat (NAV) kan godkjenne høyere utdanning som **attføringstiltak** og dermed gi økonomisk støtte (omskolering, livsopphold osv.) for innsatte som kvalifiserer.

- **Skolen i fengsel skal «i rimelig grad bistå»**

Mot slutten av meldingen oppsummeres det eksplisitt at **skolen i fengsel kan i rimelig grad bistå innsatte som arbeider med høyere utdanning** – altså ingen fullverdig plikt til å tilby høyere studier, men en forventning om støtte og tilrettelegging.

Hva ble gjort etter Stortingmeldingen?

- Prosjekt med mål om å høste erfaringer med nettstøttet opplæring
- Rapport fra UIO «Fange og student» 2009
- En **partssammensatt arbeidsgruppe** (UH sektoren, NAV; KDI; SFVL, FK): **Hva er utfordringene, og hva kan gjøres ?**
- Oppsummert i rapport fra 2019 «**Innsatt og studerende, studerende og innsatt**» Utredning omkring innsattes muligheter til å studere ved fagskoler og i universitets- og høyskolesektoren.

Mange ønsker høyere utdanning – men få får faktisk studere

- Omtrent 6–7 % av de norske innsatte tar høyere utdanning (inkl. fagskole) i fengsel, mens rundt 18–19 % sier at de ønsker slik utdanning.
- Mange innsatte har lav formell utdanning, men det finnes en større gruppe med fullført videregående og noe høyere utdanning – altså en reell målgruppe for fagskole, høgskole og universitet.

Ingen har tydelig ansvar for høyere utdanning i fengsel

- Importmodellen (som gjelder grunnskole/VGO) gjelder ikke for høyere utdanning; innsatte har ingen tilsvarende rett til universitet/høgskole/fagskole som de har til grunnopplæring/VGO.
- Ingen etat har et klart, lovfestet ansvar for å finansiere eller tilrettelegge høyere utdanning for innsatte – ansvaret «faller mellom» kriminalomsorg, fylkeskommuner, NAV, Lånekassen og UH-/fagskolesektoren.
- Hovedpoeng: Tilgangen til høyere utdanning er i stor grad basert på enkeltpersoners velvilje og lokale løsninger, ikke på et tydelig systemansvar.

Sikkerhetsnivå og soningsform styrer mulighetene

- Tilgang til undervisning på campus forutsetter ofte frigang/overgangsbolig eller permisjon; uten dette er deltakelse i ordinære forelesninger, lab, praksis osv. svært vanskelig.
- Kvalitetsreformen i høyere utdanning (med mer obligatorisk oppmøte, seminar, gruppearbeid, praksis osv.) gjør det enda vanskeligere å kombinere studier med soning, særlig i høysikkerhetsfengsel.
- Hovedpoeng: Hvilket fengsel og hvilket sikkerhetsregime du soner under, er helt avgjørende for om høyere utdanning er realistisk. Digitalisering av høyere utdanning har gjort gapet mellom «utenfor» og «innenfor» større.

Andre utfordringer:

- Svak tilgang til faglitteratur og bibliotektenester. Tilgang til nødvendig faglitteratur er et strukturelt problem, særlig for dem som ikke kan forlate fengselet.
- Manglende og utydelig studieveiledning. Veiledningstilbudet er tilfeldig og lite systematisert.
- Økonomiske barrierer og «å falle mellom to stoler». Selv om høyere utdanning løftes frem politisk som viktig, er det økonomiske rammeverket for innsatte ikke tilpasset at de faktisk skal kunne studere.

Stor variasjon mellom utdanningsinstitusjoner

- Noen universiteter/høgskoler (f.eks. UiB) har vært villige til å inngå avtaler om eksamen og oppmøte for innsatte (signeringsordninger, eksamen i fengsel i samarbeid med skoleavdelingen).
- Andre institusjoner avviser slike ordninger og krever at all eksamen avholdes i egne lokaler, noe som stenger ute innsatte uten frigang.
- Hovedpoeng: Om du får studere eller ikke, avhenger i stor grad av hvilken institusjon du søker til – det finnes ingen nasjonalt samordnet praksis.

Normalitetsprinsippet blir ikke innfridd for høyere utdanning

- Normalitetsprinsippet – at det bare er frihetsberøvelsen som skal være straffen, og at øvrige livsvilkår skal ligne samfunnet utenfor.
- For høyere utdanning er det i dag er et tydelig gap mellom ideal (lik tilgang) og praksis (en rekke ekstra barrierer for innsatte).

Veien videre

- Meld. St. 31 (2024–2025): Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge:
 - «Regjeringen vil be om at Kriminalomsorgsdirektoratet tar denne tematikken opp med Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, for å utrede de viktigste hindrene for tilgang til høyere utdanning i fengsel, og foreslå løsninger for hvordan tilgangen til høyere utdanning for innsatte kan forbedres».
- Direktoratsgruppen for tilbakeføring (KDI, SFVL, Avdir/NAV, Hdir)
 - Mulig tiltak for 2026 ?

Noen innspill fra salen?

- Hva gjør dere?